

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Психолого-педагогічні аспекти експертизи
підручників для 8 класу загальноосвітніх
навчальних закладів

КОВЧИН НАТАЛІЯ АНДРІЇВНА

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ, СТАРШИЙ НАУКОВИЙ ПІВРОБІТНИК
Інституту педагогіки НАПН України,
ас. член Української спілки психотерапевтів,
ПСИХОЛОГ

**Психолого-педагогічні
аспекти експертизи
підручників для 8 класу
загальноосвітніх
навчальних закладів**

“Педагог повинен прагнути пізнати людину такою, якою вона є насправді, з усіма її вадами і в усій її величі, з усіма буденними дрібними потребами, з усіма її великими духовними вимогами... Тоді тільки буде він спроможний черпати в самій природі людини засоби виховного впливу, - а засоби ці величезні!”

К.Ушинський

“Тільки коли дослід буде основою школи, тільки тоді, коли кожна школа буде, так би мовити, педагогічною лабораторією, тільки тоді школа не відстане від загального прогресу і дослід зможе закласти тверді підвалини для науки освіти.”

Л.Толстой.

“Ми лише тоді можемо добре виховувати дитину, коли знаємо, що вона відчуває, до чого вона здатна, чого вона хоче. Щоб це знати, потрібне глибоке знання психології.”

Й.-Г. Песталоцці.

Основні причини оновлення підручників для загальноосвітніх навчальних закладів:

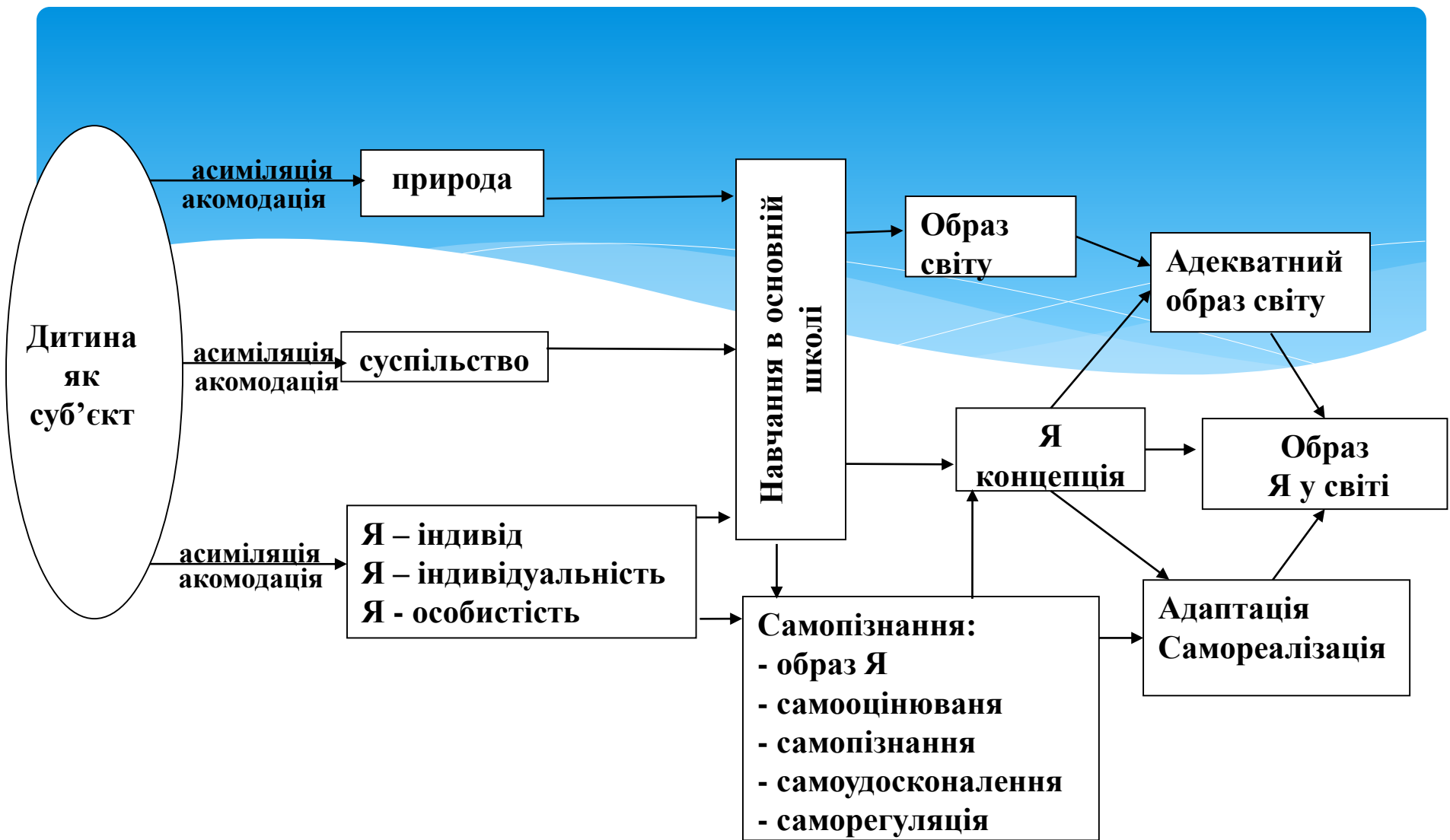
1. Глибинні зміни в суспільно-політичному житті
2. Нові стрімкі трансформаційні тенденції в інформаційному середовищі.
3. Тенденції глобалізації і антиглобалізації.
4. Створення передумов для формування нової парадигми в системі освіти.
5. Приєднання України до Болонського процесу.

Параметри проекту підручника, що підлягають експертизі:

1. Відповідність проекту підручника навчальній програмі.
2. Відповідність проекту підручника цілям і завданням освіти (сучасній освітній парадигмі).
3. Аналіз структурних компонентів підручника.

Психологічний аспект експертної оцінки передбачає визначення:

- **Забезпечення цілісної наукової картини світу в учнів;**
- **Формування особистості учня;**
- **Врахування вікових та психологічних особливостей;**
- **Становлення емоційно-вольової сфери;**
- **Формування інтелектуальних умінь, навичок;**
- **Розвиток системності, критичності мислення;**
- **Формування копінг-ресурсу особистості;**
- **Розвиток емоційного інтелекту.**

Формування образу „Я у світі” в учнів у процесі навчання в загальноосвітній школі.

Принцип формування наукової картини світу в учнів

1. Послідовне використання узагальненого організовуючого ознайомлення з явищем в цілому (первинного синтезу), поступової деталізації (аналізу), узагальнення, систематизації (вторинного синтезу), тобто доцільно спочатку знайомити учнів з більш широкими науковими поняттями без конкретних деталей, схематично, створюючи узагальнене цілісне уявлення про явище, предмет, що полегшить сприйняття і засвоєння більш дрібних деталей, які сприяють поглибленню розуміння суті явища чи об'єкта. Ці деталі досить легко знаходять своє місце у загальному схематичному “образі”.

2. Принцип поступового доповнення. У процесі навчання образ світу формується поступово шляхом заповнення “пустих ніш” у загальній схемі. Насичення деталями має відповідати віковим психологічним можливостям старшокласників і не перевищувати їх.

3. Принцип концентричності. Формування цілісної наукової картини світу в процесі навчання відбувається шляхом постійного збереження на всіх етапах в центрі уваги певного об’єкта пізнання та рівномірної поступової деталізації. Абстрактність інтерпретації деталей повинна збільшуватись з переходом до нових ступенів навчання.

4. Принцип кумулятивності. Від початкових етапів навчання сама картина світу радикально не змінюється, а поступово уточнюється, поглиблюється, розширюється.

5. Принцип єдності різних картин світу. У формуванні цілісної наукової картини світу має бути забезпеченим об'єднання на всіх етапах суттєвих елементів різних картин світу (міфологічної, релігійної, художньої, філософської та практичної, яка формується в процесі життєдіяльності і потребує об'єктивування) за провідної ролі наукової картини світу.

Критичне мислення –

це особливий тип мислення, що характеризується цілеспрямованістю, обґрунтованістю, гнучкістю, відповідальністю, орієнтацією на чіткі критерії

Критичне мислення має пронизувати весь зміст освіти

Шляхи розвитку:

- суперечливі, дискусійні, запитання, завдання
- диспути
- аналіз глобальних проблем тощо

Учень з розвиненим критичним мисленням уміє:

- аналізувати інформацію з різних джерел, оцінювати її достовірність, адекватність проблем, суперечливість даних і аргументів для доведення;
- оцінювати власні думки й думки інших, виявляти в них сильні та слабкі сторони, не брати на віру думку, піддавати її сумніву й перевірці;
- зважено розглядати різноманітні підходи до проблеми для прийняття обґрунтованих рішень та варіантів її розв'язання;
- формулювати самостійні судження, логічні умовиводи, будувати переконливу аргументацію;
- проводити рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності.

Підручник має реалізувати програму формування інтелектуальних умінь і навичок:

I. Сприймання і осмислення інформації.

- 1. Аналіз і виділення головного.**
- 2. Порівняння.**

II. Узагальнення, систематизація, оцінка.

- 1. Узагальнення і систематизація.**
- 2. Визначення понять, оцінка.**
- 3. Конкретизація,**
- 4. Доведення і спростування.**

III. Творчі уміння.

Зміст підручника має сприяти формуванню копінг-ресурсів особистості, які дають можливість учням впоратись із стресовими ситуаціями.

Стратегії, які людина використовує для подолання стресу, це копінг-стратегії, а основою для цього слугує особистісний досвід (особистісні ресурси або копінг-ресурси).

Копінг-ресурси поділяються на такі види:

фізичні (тип темпераменту, здоров'я, витривалість тощо);

психологічні (самооцінка, локус контролю, переконання тощо);

соціальні (різні види соціальної підтримки, соціальні зв'язки).

Головні копінг – ресурси особистості

дають можливість людині впоратись із стресовими ситуаціями

1. когнітивні копінг-ресурси – знання, спосіб мислення, уявлення, які дають можливість адекватно оцінювати вплив оточуючого середовища;
2. «Я – концепція» – уявлення дитини про себе, самооцінка, саморегулювання;
3. інтернальний локус контролю – здатність і вміння контролювати своє життя і брати відповідальність за нього; спиратись на свої сили, здібності;
4. соціальна компетентність;
5. мотивоційно-ціннісна структура особистості;

Актуальним завданням підручника є розвиток емоційного інтелекту учнів.

Емоційний інтелект – це група здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій та емоцій оточуючих.

Учні з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють і почуття інших людей, можуть ефективно керувати власною емоційною сферою і тому їхня поведінка в суспільстві більш адаптативна, вони легше досягають цілей у соціумі.

Компонентами емоційного інтелекту є:

- саморозуміння (усвідомлення власних емоцій, впевненість в собі, самоповага, самоактуалізація);
- комунікативний потенціал (емпатія, соціальна відповідальність);
- адаптаційні здібності (вміння вирішувати проблеми, долати труднощі тощо);
- антистресовий потенціал (самоконтроль, стресостійкість).

Для розвитку емоційного інтелекту учнів необхідно в зміст підручників включати інформацію, завдання, ілюстративний матеріал, що активізують емоційні процеси, емпатію, рефлексію, мотивацію тощо. Всі ці компоненти сприяють повноцінному емоційному розвитку учнів. Наприклад, ефективним є моделювання в змісті підручника різних комунікативних ситуацій.

Навчальна інформація з метою розвитку емоційного інтелекту має подаватись у вигляді змодельованих ситуацій, в яких враховано вікові психологічні особливості учнів. Після ознайомлення з матеріалом, де передбачено виникнення у дітей певних емоцій, доцільно включати елементи рефлексивних занять, дій, спрямованих на самоаналіз власного емоційного стану та емоцій однокласників.

Важливе значення має аналіз впливу змісту та форми подачі матеріалу підручника на загальний психологічний стан підлітків. Сучасні психологічні дослідження психоемоційного стану показують, що у школярів часто проявляється підвищений рівень агресивності, високий рівень тривожності (як ситуативної так і особистісної), дратівливості, низький рівень толерантності, певний когнітивний та психологічний дисонанс, стан стресу та дистресу.

Аналіз результатів показав, що причиною цього є як геополітичні, соціальні сучасні явища, так і недостатньо правильно організований процес навчання, зокрема недоліки сучасних підручників.

Ось чому експерту важливо звернути увагу на те, щоб у підручнику не було ілюстрацій чи фотографій із зображенням елементів агресії або інших негативних явищ, з тексту також бажано вилучити інформацію негативного характеру, яка може підвищувати рівень тривожності учнів, формувати стресовий стан.

Інформація для учнів про геополітичні, соціальні, глобальні трансформаційні процеси в геосередовищі, суспільстві має бути позитивно спрямованою і сприяти стресостійкості підлітків, формувати інтернальний локус контролю (готовність подолання стресу за рахунок власних особистісних резервів).

Підручник має формувати в учнів почуття патріотизму, громадянську позицію, соціальну зрілість, прагнення до самореалізації.

Дякую за увагу